

УДК 811.112.2'25:821.161.2-1

Волошук В. І.

канд. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

МЕТАФОРА В ЛІРИЦІ Р.М. РІЛЬКЕ ТА ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Поетичний переклад – один з найскладніших для перекладачів. Адже він зумовлений не лише об'єктивними факторами (конкретно-історичним літературним каноном), але й суб'єктивними (поетикою перекладача). Найпродуктивніший внесок у розвиток вітчизняної теорії поетичного перекладу належить таким дослідникам, як В. Бех, Л. Коломієць, А. Содомора, О. Чередниченко та ін.

В Україні інтерес до поезії Рільке зріс у 60-70-ті роки минулого століття. Його вірші перекладають М. П. Бажан, М. О. Лукаш, Д. В. Павличко, В. С. Стус [1]. До творчості Рільке зверталися також М. К. Зеров, М. Г. Йогансен, Л. М. Мосендз та ін. І хоча останнім часом з'явилося багато досліджень його творчості, проте охопити розмаїття образних засобів лірики Рільке занадто важке завдання.

Тропеїчне вживання слова – лише один з можливих шляхів створення образності; слово ж містить у собі невичерпні можливості, які реалізуються в атмосфері загальної образності художнього цілого і без перенесення значень. У художньому стилі тропи виконують естетичну функцію, вони тут особливо різноманітні, яскраві й численні, адже художній текст відрізняється поетичними забарвленнями, які досягаються саме завдяки використанню тропів і стилістичних фігур.

Основним завданням перекладача є відтворення не самого прийому, а функції, ефекту, який даний троп утворює в мові оригіналу. Для цього використовуються різноманітні трансформації. На нашу думку проблема перекладу стилістичних засобів художнього тексту може бути подолана, беручи до уваги особливості індивідуального стилю письменника.

Серед улюблених тропів Р. М. Рільке, які і формують його ідіостиль головне місце посідає метафора. Вона є не лише ресурсом образного (поетичного) мовлення, але й джерелом нових значень слів, які здатні виконувати описову та номінативну функції, закріплюючись за

індивідом у якості його назв. У цьому випадку метафоризація призводить до заміщення одного значення іншим. Метафора у віршах Рільке є поліфункціональною: вона слугує конкретизації представлення, риторичній меті (підкреслення, виділення, висування) і естетичній виразності.

Оскільки метафора належить до виразно індивідуальних, суб'єктивно позначених тропів, введення її у текст потребує вміння, такту і високого естетичного чуття. Так само, як і вміння зберегти таку авторську метафору при перекладі: *«dränge sie zur Vollendung hin, und jage die letzte Süße in den schweren Wein»* [4] – *«щоб геть дозріти, щоб солодкість соку відтак вином зробилася тяжким (Бажан)»* [2]; *«Дозріти. Довшого вділи їм строку Для стиглості, щоб солодощі соку Перевродили на важке вино (Москаленко)»* [2]; *«Звели плодам зливатися в одно, дай цим плодам ще дві спекотні днини, дай стиглості, солодкі крапельни дай обернути на важке вино (Фішбейн)»* [2]; *«нехай останній плід іще дозріє і виповниться соком. Зяряє останнім хмелем в ярому вині (Стус)»* [2]

В наведеному прикладу з вірша «Herbsttag», на жаль, жоден з перекладачів не зберіг метафору «jage die letzte Süße» (досл. вполюй останню сладість). Бажан використовує описовий переклад «щоб солодкість соку відтак вином зробилася тяжким», так само як і Москаленко «щоб солодощі соку перебродили», а Стус також уникає метафори використовуючи однорідні дієслова «дозріє і виповниться соком». Найбільш наближений до метафоричності переклад Фішбейна «солодкі крапельни дай обернути на важке вино». Тобто деметафоризація в більшості наведених перекладів йде шляхом описового перекладу.

У вірші «Herbst» німецький поет використовує розгорнуту метафору, як і в багатьох інших випадках. Перекладачу дуже складно зберегти такі метафори як в оригіналі: *«Und in den Nächten fällt die schwere Erde aus allen Sternen in die Einsamkeit»* [4] – *«І з темряви, з ночей, із зорепаду розприскує земля останній жар (Стус)»* [3].

В. Стус в цілому також перекладає метафорично. Але багато втрачається. По-перше втрачається лейтмотивне слово «fallen» (перекладач замінює його на «розприскує»), по-друге, Стус опускає важливий епітет «die schwere Erde». Одночасно з опущенням він використовує трансформацію додавання (емоційного нагнітання): замість німецького «die Nächte» – однорідні іменники «із темряви, із ночей», а замість «зірок» в перекладі більш поетичний відповідник «зорепад».

Можна зробити висновок, що метафора в творах Рільке є чи не найважчим тропом для збереження в україномовних перекладах.

Отже поетичне мовлення Р. Рільке неможливо уявити без тропів. Метафора в Рільке є не лише ресурсом образного (поетичного) мовлення, але й джерелом нових значень слів, які здатні виконувати описову та

номінативну функції, закріплюючись за індивідом у якості його назв. Несподівані асоціативні зв'язки між віддаленими поняттями і є найчастіше поетичною знахідкою автора. Для передачі метафор перекладачі використовували наступні перекладацькі трансформації: конкретизація, генералізація значень, смисловий (або логічний) розвиток, цілісна перебудова речення тощо. На жаль, нерідко мова йде про демегафорізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рільке, Р. М. Книга образів Другої книги, друга частина / з нім. пер. В. С. Стус, М. П. Бажан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rilke.org.ua/verses/bilder2_2_uk.html.
2. Рільке, Р. М. Книга образів Першої книги, друга частина / з нім. пер. В. С. Стус, М. П. Бажан, М. Москаленко, М. Фішбейн, І. Бурковський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rilke.org.ua/verses/bilder1_2_uk.html.
3. Рільке, Р. М. Книга образів Першої книги, перша частина / з нім. пер. В. С. Стус, М. П. Бажан, П. Тичина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rilke.org.ua/verses/bilder1_1_uk.html.
4. Rilke, R. M. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rainer-mariarilke.de>.